

מעדני הפרשה

רעיונות והגיגים בפרשת השבוע מאת הר' ישראל אהרן קלצקין - פרשת בהעלתך תשפ"ה - פרק ב' אבות

מעשה שבאו בניו מבית המשתה

עפ"י האמור לעיל, יתפרש הסיפור במשנה הראשונה בש"ס, שהובא כדי ללמדנו מוסר השכל: 'מעשה שבאו בניו מבית המשתה, אמרו לו, לא קרינו את שמע' ובגמ' שם הזהירו מאוד על מי שמאחר זמן ק"ש של ערבית בלשון 'וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה'.

לכן מספרים במשנה: 'מעשה שבאו בניו מבית המשתה' שעל זה אמר שלמה 'טוב ללכת אל בית אבל, מלכת אל בית משתה' היינו, שכשילך לבית אבל, יתבונן על הענין של 'העובר על דברי חכמים חייב מיתה' וכמו שמסיים בפסוק 'והחי יתן אל ליבו', ועי"כ יתעורר, שגם כאשר ילך לבית משתה, יוודא שלא יהיה על חשבון של זמן ק"ש.

עת לבכות ועת לשחוק

עפ"י הדברים הללו יתבאר סדר הפסוקים בדברי חכמתו של שלמה בקהלת בסדרת המשפטים שכותרתם: 'לכל זמן'.

עת ללדת ועת למות, מתחיל בדבר טוב. והמשכו, עת לטעת ועת לעקור נטוע הוא דומה ללידה ומיתה שהנולד הוא עץ הפרי של נטיעת הוריו ומיתתו כעקירת העץ.

הפסוק הבא ממשיך בעקירת העץ, היינו מיתת האדם 'עת להרוג ועת לרפא עת לפרוץ ועת לבנות', שדומה להרג שהוא פריצת החיים, לבניה שהוא הבראה.

כאן עובר הפסוק לעניינים הקשורים לבית אבל אל מול בית משתה, לכן הצד של אבל קודם לצד המשתה, שהרי 'טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה'.

עת לבכות (אבל) ועת לשחוק (משתה) עת ספוד ועת רקוד.

עת להשליך אבנים (אבל) עפ"י דברי הגמ' ברכות ה. לביעי איניש רחמי אפילו עד זיבולא בתרייתא שלמא ופירש"י 'עד השלכת עפר האחרונה שבכיסוי קבורתו', עת כנוס אבנים, להקים בית לחתן ולכלה.

'עת לחבוק ועת לרחוק מחבק', במשפט זה יש חכמה עמוקה מחכמת שלמה, כי ידידיו ואוהביו של אדם נמדדים כמה הם יחבוקו בעת צרתו וצעריו, לעומת עת שמחה שאז כולם ידידים ובאים ומחבקים.

לזה אמר שלמה: עת לחבוק, היינו בזמן אבל, תן חיבוק וחיזוק לאבלים הזקוקים לכך נואשות, לעומת זאת, בעת משתה, תברור את ידידיך ואל תמנע עצמך מלרחוק אותם המחבקים שבעת צרתך התרחקו ולא חיבקו.

גם הפסוק הבא מרמז על האמור לעיל, 'עת לבקש ועת לאבד עת לשמור ועת להשליך' והכי פירושו: עת לבקש את קרבת ידידיך האמיתיים העומדים לצידך גם בעת צרתך ועת לאבד את המזוייפים שרק מבקשים את קרבתך כשטוב לך.

כעת חוזר אל ענייני האבל והמשתה: עת לקרוע - אבל ועת לתפור בגדים לחתונה, עת לחשות - אבל, היינו, בי טמיא שתיקותא, ועת לדבר, בי הילול מילי.

אם הגענו עד הלום, נוכל לפרש כי טוב ללכת אל בית אבל מלכת לבית משתה, כי האבל זקוק לחיבוק ושתעמוד לצידו, יותר מאשר החתן ודי בחיבוק, אין צורך להכביר מילים.

אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות

'בהעלתך את הנרות' מרמז על הדלקת נרות שבת קודש, שבעת הנרות הם כנגד שבעת הימים שכולם מושפעים מאור השבת ואז האם מתחננת שתזכה לראות נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם.

אמרו חז"ל: שלשה שותפים באדם, אביו ואמו והקב"ה, הרי שכאשר זוכים להקים בית חדש בישראל, אזי יש כאן ג' חוליות מכל צד. היינו, החתן, אביו ואמו, הכלה, אביה ואמה, ובתוון, המשותף לשניהם, הוא הקב"ה השותף השלישי, שכאשר זוכים ועיניהם נשואות רק אליו יתברך אל מול פני המנורה, אזי יאירו שבעת הנרות, שהקב"ה משרה שכינתו וממילא ליהודים היתה אורה.

אלדד ומידד מתנבאים במחנה

פירש"י שהם אמרו דברי נבואה: 'משה מת ויהושע מכניס', היינו, בגלל פרשת מי מריבה שמשה רבינו הכה בסלע ולא דיבר אליו, לא יכניס משה את בני ישראל לארץ המובטחת, אלא ימות קודם לכן ויהושע בן נון יכבוש את הארץ.

בכמה ספרים מובא על כך דבר אגדה בשם הגאון מוילנא, דהנה אמרו חז"ל מגילה יח. 'מילה בסלע משתוקא בתרין', שפירושו: אם דיבור מילה אחת שווה מטבע של סלע, הרי ששתיקה שווה שני סלעים. והנה משה לא נכנס לארץ בגלל החטא של מי מריבה, שהקב"ה אמר לו שידבר אל הסלע ככתוב 'ודברתם אל הסלע ונתן מימיו' במדבר כח, ומשה הכה את הסלע ככתוב 'ויוך את הסלע', הרי שאם משה היה מדבר אל הסלע כמו שנצטווה, היה נכנס לארץ ישראל.

וזה נרמז במימרא הזו: 'מילה בסלע', כלומר, אם משה היה מדבר אל הסלע במקום להכותו, או אז 'משתוקא בתרין', אותם שני אנשים אלדד ומידד היו שותקין ולא מתנבאים מה שניבא 'משה מת והושע מכניס'.

מילה בסלע משתוקא בתרין

על מימרא זו 'מילה בסלע משתוקא בתרין'. נתחדש לי השבוע חידוש נפלא בחמלת ה' עלי.

שלמה המלך אומר בקהלת: 'טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה' ובגמ' ברכות מונה הגמ' כמה עניינים שמשלמים על כך שכר: 'אגרא דבי טמיא שתיקותא' - פי' שכר המנחמים בבית האבל הוא על השתיקה ששותקים שם, 'אגרא דבי הילולא מילי' - פי' שכר ההולכים לשמחת נישואין הוא על המילים שמדברים ומשמחים שם.

לפי"ז משתלב יפה הפסוק: 'טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה' עם המימרא 'מילה בסלע משתוקא בתרין' היינו, שעדיף ללכת לבית האבל, ששם שותקים והשכר הוא שניים, מאשר אל בית משתה, ששם מדברים וממילא משלמים רק אחד.

ידידי הרב שמואל מושקוביץ שליט"א הוסיף לשייך בדומה לזה את הפסוק בקהלת: 'טובים השנים מן האחד', היינו, עדיף ללכת למקום השתיקה, ששווה 'שנים', מאשר אל מקום הדיבור, שם התשלום 'אחד'.

בהעלתך את הנרות

פירש"י למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו לפי שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך, שלך גדול משלהם שאתה מדליק ומיטיב את הנרות.

וכבר הקשו והרי הדלקה כשרה בזר? ולא דוקא הוא חייב להדליק, הרי שלא קיבל שום דבר כמתנה? ועוד: וכי מצות קטורת ושאר מצוות הכהונה אינם די עבורו?

ונראה ליישב כי ודאי היו לאהרן כמה וכמה מצוות, אבל כאשר ראה שנתנדבו הנשיאים מה שלא נתחייבו, אז חלשה דעתו שראה שעשו מרצונם ומנדבת לבם מה שלא נצטוו, משא"כ הוא, שעושה רק מה שנצטווה, ולזה אמר לו הקב"ה, הנה יש לך מצות ההדלקה שאעפ"כ שהיא כשרה בזר, הרי שכל פעם שאתה תדליקנה תזכה לאותה נדבת הלב כהנשיאים שעשו אף שלא נתחייבו.

והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה

מטי משמיה דרבי עקיבא איגר: והאיש אשר הוא טהור, מיהו נחשב לטהור? ובדרך לא היה שאינו מבלה את ימיו בדרכים 'ובדרך חטאים לא עמד', עם כל המכשולות שיש שם, ו'אשרי יושבי ביתך'.

ובהשראת דבריו נראה להוסיף 'ובדרך לא היה' היינו אשר קר 'בדרך' שמקרה אותך בדברי הרשות, היום אומר לו עשה כך ומחר עשה כך וכו' וכדרשת הגמ' בברכות עה"פ ובלכתך בדרך מה דרך רשות אף כל רשות, ומי שנזהר ונשמר שלא יפול ברשת היצר בענייני הדרך - רשות ומקיים קדש עצמך במותר לך, זהו 'האיש אשר הוא טהור'. בגלל ש'ובדרך לא היה'.

שתי חצצרות כסף מקשה תעשה אתם

צורף היודע לעשות כלי כסף ממקשה אחת צריך להיות חכם הרזים, כי חכמה רבה יש בזה, והנה שלש כלים במקדש נאמר בהם 'מקשה', והם: חצצרות, כרובים, מנורה. אכן ג' אלו ר"ת 'חכ"ם'.

ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה'

מתאוננים לא נאמר, כי אם 'כמתאוננים' בכ' הדמיון, והכי פירושו, כאשר האדם מרגיש שיש לו טענות ותלונות עדיין אפשר לסבול זאת, אך כאשר מצבו גורם לו רפיון והוא אפילו כבר לא מתאונן, רק מיואש ו'כמתאונן' אזי זה רע באזני ה' כי מצב הרפיון והחולשה גרוע עשרת מונים מעצם החטא, שהיא אם כל חטאת וגורמת ליאוש ודכדוך שמונעו מלהתחזק.

ויהי העם כמתאוננים

פירש"י 'אין העם אלא רשעים, וכן הוא אומר 'מה אעשה לעם הזה' ואומר 'העם הרע הזה' וכשהם כשרים קרואים עמי'.

ונראה שזה כוונת הכתוב בפרשת משפטים: 'אם כסף תלוה - את עמי' שיש אכן מצוה להלוות, אך תוודא שהלווים יהיו כשרים בחינת 'עמי'.

זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חינו

הקשה רש"י על אתר: 'אם תאמר שמצריים נותנים להם דגים חינו, והלא כבר נאמר ותבן לא יתן לכם, אם תבן לא נתנו להם דגים היו נותנים להם? אלא חינו מן המצוות'. וצריך ביאור.

גם צריך להבין אמרם 'ועתה נפשנו יבשה אין כל' מה התכוונו בזה, ובל נשכח כי מדובר בדור דעה (שעליהם אמר הגר"א מוילנא שתנא או אמורא עוד אפשר להשיג, אפי' נביאים אפשר משהו להבין בזה, אך דור דעה שבמדבר אין לנו כל השגה בזה).

ונראה ליישב ע"פ דברי הגמ' סוטה יא: 'דרש רב עזירא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים בשעה שהולכות לשאוב מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן וכו'.

והנה במדבר זכו למן, אך היה תנאי, כדאיתא במדרש 'והמן כזרע גד' שמגיד עוונותיהן של ישראל. כי מי שחטא היה המן מתרחק מפתח ביתו וממילא עבדו את ה' מתוך בושה ויראה ולא מתוך אהבה וכיסופין.

(והגר"י גלינסקי זצ"ל היה אומר שזה פירוש הפסוק 'ויענך וירעיבך ויאכילך את המן' והרי סתירה יש כאן, אם האכילך מן לא עינך ולא הרעיבך? וענה כי מי שחטא בלילה, ובבוקר פתח את דלת ביתו והמן לא היה שם כמידי בוקר, התבייש ללכת מחוץ למחנה לאסוף מן, ובלית ברירה צם באותו היום ועשה תשובה ולמחרת שוב בא המן אל פתח ביתו, וזהו 'ויענך וירעיבך' שגרם לך לצום ועי"ז 'ויאכילך את המן').

ולזה נתכוונו כאשר אמרו זכרנו את הדגה שאכן היה בחינו מעשה ניסים והיה לזה טעם מיוחד של מסירות נפש מצד הנשים הצדקניות, והמשיכו ואמרו 'ועתה נפשנו יבשה אין כל' כי הנפש כמהה ושוקקת לעבוד את ה' מתוך אהבה וכיסופין ולא מתוך בושה ויראה. וזהו חינו מן המצוות, כי המן בא להם על תנאי אם יקיימו מצוות ה' כאמור, משא"כ במצרים שבאו להם הדגים הניסיים ללא תנאי ועבדו ה' בכל נפשם באהבה.

ברכת מזל טוב

לגיס יקר, הרה"ח ר' שמעון צבי אייזנצווייג שליט"א, ונו"ב החשובה תחי' לרגל הולדת הבן לבתם וחתנם הר' שמואל צבי טעסלער הי"ו יח"ר שיוכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח הרבה נחת דקדושה ושפע רב עד בלי די, ויזכו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו בעתו ובזמנו אכ"ר. המעוניין לקבל גליון זה באימייל וכן לכל הארה והערה, יכתוב לי בכתובת הנ"ל ויקבל מידי שבוע הגליון על הפרשה. maadoney@gmail.com